

Vytvorte si prírodnú záhradu

■ Nie je dôležité, aký veľký pozemok máte k dispozícii. Aj na malej ploche môžete vytvoriť stabilnú, peknú, pestrú, zaujímavú a úrodnú prírodnú záhradu. V predchádzajúcom článku sme si predstavili základné princípy. Teraz sa bližšie pozrime na prax.

Permakultúra odporúča celý rok pozorovať pozemok, a to s papierom a ceruzkou v ruke a všetko si zaznamenať do tzv. mapy pozemku. Je dobré sledovať zmeny počas jednotlivých ročných období, sklon terénu a polohu pozemku oproti slnku, smer vetrov, pôdnu vlhkosť, kde a aké druhy divých rastlín rastú, aká je konfigurácia terénu, ako ďaleko je od pozemku les, rieka alebo vodná plocha, aké živočíchy sa na pozemku vyskytujú... Všímajte si, kde sa na jar najrýchlejšie roztopí sneh, kde sa drží voda, kde sú najsilnejšie poryvy vetra, ktoré časti sú slnečné a ktoré tienisté, aký druh a kvalita pôdy je na pozemku... No a nakoniec musíte brať do úvahy aj človekom vytvorené prvky, ktoré ovplyvnia výsledný dizajn (ploty, elektrické vedenia, budovy, cesty a pod.). Všetky tieto faktory vám ukážu, aká je prirodzená podstata sledovaného územia. Proti prírode sa totiž nevyplatí ísť, pretože veci prestanú fungovať.

Ak máte časť pozemku zamokrenú, netreba sa snažiť vysušiť ju za každú cenu. Vytvorte si na tomto mieste jazierko. Ušetríte si tak čas a námahu. Pokiaľ máte svahovitý terén, využite ho na ovocný sad (severný svah) alebo vinohrad (južný svah).

Samozrejme, väčšina z vás nemá toľko času, aby každý deň počas celého roka pozorovala svoj pozemok. Bohužiaľ, bez pozorovania to nejde. Organickou súčasťou tejto fázy plánovania by mala byť tvorba mapy pozemku, do ktorej postupne zakresľujete všetky zistené faktory – zdroje pozemku a jednotlivé štruktúry. Táto mapa slúži ako základná pomôcka pre ďalšie činnosti, spojené so samotným dizajnom pozemku.

A čo ďalej?

Okrem vyššie vymenovaných základných princípov jestvuje ešte niekoľko jednoduchých praktických zásad používaných v permakultúre.

Trvalé porasty

Snažte sa vysádzať spoločenstvá trvaliek alebo samovýsevných rastlín, ktoré vám zabezpečia, že plocha bude fungovať a žiť svojím vlastným životom bez vašich výraznejších zásahov. Materina dúška, tymian, pamajorán, myši chvost a ďalšie druhy žijú v harmónii spolu so živočíchmi bez toho, aby sa o nich niekto staral. Takéto spoločenstvo si môžete vytvoriť aj na vašom pozemku, stačí na to pár metrov štvorcových. Vhodnou kombináciou

trvaliek a prikrytím pôdy mulčom (nástiolkou) napríklad z posekanej trávy môžete na ekoploche dosiahnuť, že potrebná údržba pozemku bude minimálna.

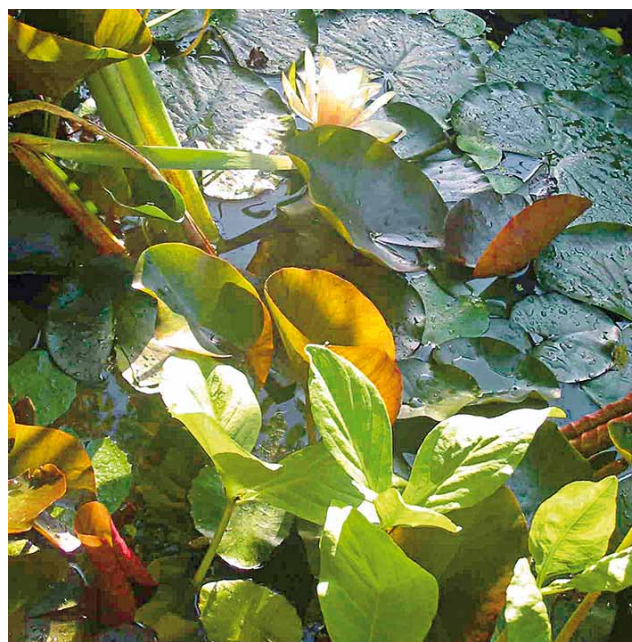
Na priestorovo obmedzenej ploche je jedným z najvhodnejších spôsobov pestovania využitie tzv. bylinnej špirály. Špirála obsahuje slnečné aj zatienené, suché aj vlhké časti a vytvára rôzne mikroklimá, prípadne aj niky pre rôzne druhy rastlín s odlišnými nárokmi na vlhko a svetlo. Na malej ploche tak môžete pestovať a pozorovať tieňomilné, svetlomilné, suchomilné, vlhkomilné aj vodné rastliny.

Kombinácia prostredí

Vďaka kombinácii vodnej a suchej plochy môžete pozorovať ich vzájomný vplyv, prechody medzi systémami a rozdiely medzi nimi. Je to dôležité aj pre to, že hraničné oblasti (oblasti styku suchej a vodnej plochy) sú najpestrejšími a najproduktívnejšími ekosystémami.

Vodné plochy

V ekologicky stabilnom území by vodné plochy mali tvoriť aspoň 10 % z celkovej plochy. Malé vodné plochy majú množstvo funkcií:

Prírodné jazierko (foto: Sosna)

Kunka žltobruchá je obyvateľom prírodného jazierka. (foto: Sosna)

- zlepšujú mikroklimu,
- vytvárajú prostredie pre vodné rastliny a živočíchy,
- lákajú žaby, ktoré sú prirodzenými predátormi škodcov (slimákov a hmyzu),
- zachytávajú prach,
- slúžia ako napájadlo pre spevavé vtáctvo,
- fungujú ako akumulátor tepla,
- skrášľujú prostredie.

Aleopatia

Na malej ploche môžete vysadiť spolu rastliny, ktoré sa vzájomne podporujú v raste a ochraňujú pred škodcami. Väčšina aromatických bylín napríklad odpudzuje škodcov.

Biotopy

Jazierko a citlivo udržiavaná suchá ekoplocha (t. j. rôzne typy biotopov) sa za krátky čas stávajú domovom živočíchov (vážky, žaby, motýle, jašterice atď.), ktoré majú v tomto ekosystéme svoje miesto a význam.

Užitočné rastliny

Väčšina rastlinných druhov, ktoré sa pestujú na ekoploche, vám môže dávať mnohoraký úžitok. Môžete ich zjesť (čerstvá bazalka pravá, žerucha siata alebo vňaťový petržlen záhradný), použiť ako liek (šalvia lekárska, materina dúška), ako korenie (pamajorán obyčajný, materina dúška, saturejka záhradná) alebo ide o okrasné rastliny (napríklad skalničky), či aromatické rastliny (levandula úzkolistá, marolist väčší).

Estetika

Všetko, čo človek robí, by malo byť nielen funkčné, ale aj pekné a malo by to v sebe niesť určitý vyšší princíp, hodnotu, ktorá nás presahuje. Ekoplocha ľuďom umožní pozorovať nielen detaily rastlín a živočíchov, ale aj ich vzájomnú harmóniu. Môžu tu pozorovať prírodné vzory, kombinácie tvarov a farieb.

■ Čo by v prírodnej záhrade nemalo chýbať?

Prírodné jazierko

Jazierko láka na záhradu obojživelníky (najmä žaby) a umožňuje im prirodzene sa rozmnožovať. Slúži ako priestor pre život vážkam, šidlám, komárom, vodnému hmyzu, slimákom.

Záhony pre liečivé rastliny, napríklad v podobe bylinkovej špirály

Je to malá ekoplocha v podobe vyvýšenej špirály, vysadená rastlinami s rôznymi nárokmi na prostredie a pestovanie. Využitím trojrozmerného priestoru získate väčšiu plochu na pestovanie liečivých rastlín, bylín a korenín.

Vyvýšené teplé záhony v podobe kľúčových dierok

Je to špeciálny typ vyvýšených záhonov v tvare kľúčovej dierky. Na tieto záhony nevstupujte, aby ste neutláčali pôdu. Vyvýšený záhon je na rozdiel od obvyčajnej plochy zamulčovaný – je preto teplejší a dlhšie udržuje vlhu.

Lesná záhrada

Čerstvé zdravé ovocie všetkého druhu má byť v každej záhrade. Voňavé, šťavnaté, plné chuti. Ovocné stromy a kry poskytujú svoje plody počas celého roka nielen ľuďom, ale aj zvieratám.

Divočina

No a nezabudnite na to, že aspoň maličká časť záhrady by sa mala nechať pre zvieratá či divé rastliny. Je to priestor, kde si rozmanité živočíchy nájdu miesto na rozmnožovanie, potravu, úkryt, miesto, kde nezasahujete, alebo len v minimálnej miere. Väčšinou je to priestor na okraji záhrady, pri plote, kde sú popínavé rastliny, živý plot, krovie, práchnivé drevo, hromada kamenia...

Kompostovisko

Jeho založením spracujete biologický odpad z domácnosti a zo záhrady a zároveň si vytvoríte zásobáreň organického hnojiva do záhrady.

Niekoľko upokojujúcich informácií pre tých, ktorí sa jazierka obávajú:

- Voda a život v jazierku sa ustália v priebehu jedného roka. Samozrejme, kým sa vysadené rastliny poriadne nerozmnožia, budete v ňom mať aj riasy. Ako sa ale rastliny stabilizujú (trstina, pálka, žaburinka, lekn...), pokryjú časť hladiny, takže sa voda nebude tak prehrievať a začne sa čistiť. To napomôžu aj slimáky, ktoré sa živia riasami z kameňov a stien jazierka.
- Voda v jazierku nevyschne. Vždy sa doplní dažďovou vodou, a pokiaľ je hladina čiastočne zatienená leknom a ďalšími rastlinami, je vyparovanie vody pomalé a na doplnenie stačia obyčajné dažde.
- Voda v jazierku v zime nezamrzne. Ak ho máme približne 60 – 80 cm hlboké, hladina ostane zamrznutá, ale spodná vrstva nezamrzá a v nej prezimujú všetky živočíchy jazierka.
- Voda sa čistí prirodzenou cestou koreňmi rastlín a živočíchmi, preto nezapácha. Samozrejme, občas je jazierko potrebné vyčistiť od napadaného lístia, premnožené rastliny oddeliť, odstrániť kaly, bahno, ktoré sa pomaly vytvára na dne.
- Komáre sa v jazierku nepremnožia a nebudú vám znepríjemňovať život. Zabráni im v tom nastolenie prirodzenej rovnováhy živočíchov (ježko, vážky, dravé chrobáky, žaby), ktoré sa živia komármi a ich larvami.

Ježko je ideálnym pomocníkom v boji proti nechcenému hmyzu. (foto: Sosna)

Do prírodnej záhrady patrí prírodné umenie – bocian zo slamy. (foto: Sosna)

Recyklácia

Pri stavbe ekoplochy sa snažte využiť najrôznejšie druhotné suroviny – stavebnú sutinu na navýšenie základu špirály, starú pneumatiku a fóliu na jazierko. Ideálne je mať v blízkosti ekoplochy malé kompostovisko, ktoré vám odpad z kuchyne, papiera, lístie a podobný bioodpad premení na kompost, zlepšujúci úrodnosť pôdy. Na skrášenie ekoplochy je použiteľný akýkoľvek prírodný materiál – starý peň, samorast, skaly. Drvená kôra alebo posekaná tráva poslúži na nastielanie (mulčovanie) pozemku ako ochrana pred zaburinením a vysušením.

Žiadna chémia

Je samozrejmé, že pri výstavbe a údržbe prírodných záhrad nepoužívajte žiadne chemikálie. Umelé hnojivá a rôzne chemické prípravky by vám vykyžili väčšinu živočíchov a zvyšky chemikálií by sa dostali do vášho tela (pri konzumácii bylín a pod.).

Úkryty pre živočíchov

Ak vstúpite do prírodnej záhrady, neprivíta vás ticho jednotvárneho vždy pokoseného trávniku. Privítajú vás zvuky, ktoré predstavujú rozmanitosť života. Prírodnou súčasťou zdravej prírodnej záhrady sú živočíchy. Ako ich však prilákať do vašej záhrady? V prvom rade nepoužívajte pesticídy, herbicídy, jedy a postreky. Aby ste pre živočíchy pripravili čo najvhodnejšie podmienky, môžete využiť niektoré z nasledujúcich možností:

■ Príklady prepojenia jednotlivých štruktúr do funkčného systému

Ak skombinujete skleník s obytným domom, skleník vám môže v chladnejších obdobiach prikurovať dom. Ak necháte dom obrásť zo severnej strany brečtanom, táto vždyzelená rastlina vám v zime poslúži ako tepelná izolácia. Samotné zmapovanie pozemku a jeho zdrojov však nestačí. Nestačí si len premyslieť, kam a aké rastliny vysadíte, ale aj aké budú medzi nimi vzájomné vzťahy, aké budú súvislosti medzi umelými štruktúrami záhrady.

- umiestnite na záhrade skalku, kamenný múrik, na ktorom sa môžu vyhrievať jašterice,
- niekde v okolí umiestnime kôpku raždia, ktoré poslúži ako úkryt ježkovi a jaštericiam,
- kus práchnivého dreva priláka hmyz (lumčičky, divé včely),
- jazierko priláka obojživelníky, vodné slimáky, hmyz a vtáctvo,
- rúrky menšieho priemeru (1 cm) zapichnuté do zeme môžu osídliť čmeliaky,
- múrik z ílu (nepálených tehál), prikrytý strieškou pritiahne hmyz, ktorý hniezdi v sprasovaných stenách (divé včely, murárky a kutavky),
- na stromy môžete zavesiť pár vtáčích búdok, najmä pre sýkorky, brhlíky a ďatle.

Dizajn záhrady tvorí aj rozmiestnenie a vzájomné funkčné prepojenie všetkých vami vytvorených prvkov – štruktúr, ktoré na svojom pozemku chcete rozmiestniť. Sem patria staré aj nové budovy, skleník, cesty, terénne úpravy, umelé vodné plochy, priekopy na odvádzanie vody, zeleninové záhrady, ovocné sady, kompostovisko, nádrž na zachytávanie dažďovej vody, ale aj umelecké a estetické výtvy (kamenné alebo drevené sochy, mandaly, mozaiky, miesto na posedenie s priateľmi a iné.

Praktické príklady pre prírodné záhrady

Základnými princípmi pri navrhovaní štruktúr je maximálne využitie energie pozemku. Rozumné je využitie dažďovej vody a jej používanie na polievanie alebo ako úžitkovej vody. Ak máte doma pec na drevo, môžete v nej spaľovať odpadové drevo z vlastnej záhrady. Biologický odpad (vrátane odpadu z kompostovacej toalety) využijete na tvorbu kompostu. Na členité svahy vysadte ovocné stromy a kríky, ktoré zabránia erózii pôdy a zadržia vlahu, do zatienených častí sadu zase tieňomilné „lesné“ rastliny. Ide o aplikáciu základného zákona prírody, spočívajúceho v čo najpomalšom a najefektívnejšom kolobehu živín a energie.

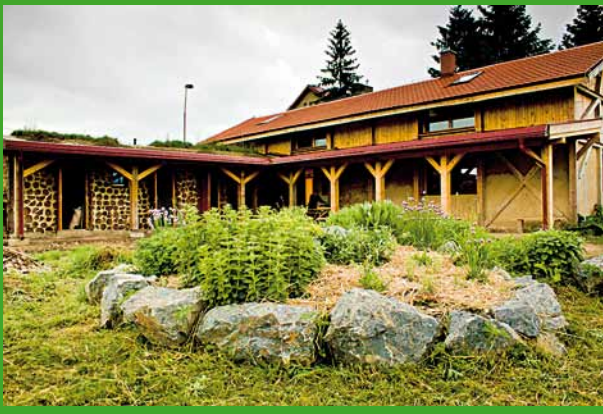

Bylinná špirála v plnom kvete (foto: Sosna)

Ekocentrum SOSNA
tel.: 055/6251 903, 0904 951 139
www.sosna.sk, ekocentrum.sosna (facebook)

Vzdelávacie EKOLOGICKÉ CENTRUM SOSNA je názornou ukážkou ekologického, zdravého a ekonomického domu, kde môžete na vlastné oči vidieť inšpirujúce ukážky, ako sa to dá inak. Celý komplex EKOCENTRA funguje ako tréningové a školiace stredisko pre aktivity (prednášky, kurzy, výstavy a pod.). Pripravujú aktivity týkajúce sa ochrany prírody a krajiny, ekologických stavieb, biozáhrad, ekologického pestovania a trvalej udržateľnosti v praxi.

Jednou z dlhodobých programov o. z. SOSNA je propagácia biopestovania a pomoc pri zakladaní biozáhrad a biopestovaní.

„prajazykom“, ktorý sa opakuje na všetkých úrovniach živej aj neživej prírody. Medzi základné prírodné vzory patrí napríklad vlnovka, dendritický (stromový) vzor, špirála, bumerangový, prúdový, turbulentný, ľadvinový vzor, hviezdica a iné.

Tieto vzory sa používali od najstarších čias ľudskej civilizácie pri výstavbách domov a chrámov (šindľová alebo škridlavá strecha podľa vzoru šišky, usporiadanie miest (ulíc, uličiek) podľa stromovej štruktúry, točité schodište podľa slimačej ulity a podobne. Podobne sa používali tieto vzory aj pri vytváraní okrasných parkov (zámocké parky či tzv. zenové záhrady) a pri vytváraní tradičnej kultúrnej krajiny s mozaikovitou štruktúrou.

Ideálne prírodné jazierko

V prírodnej záhrade je dobré mať jazierko. Keďže voda je dôležitou súčasťou prírodnej záhrady, venujte jej väčší priestor. Nenechávajte odtiecť zrážkovú vodu z pozemku bez toho, aby ste ju využili, takúto vodu v obdobiach sucha môžete použiť na polievanie namiesto chlóranej vody. Vodu možno zachytávať do sudov alebo nádrží, aby ste mali zásobu na horšie časy z miestnych zdrojov, alebo ju môžete zhromažďovať v záhradnom jazierku, čo je ideálny spôsob spájajúci v sebe estetický aj ekologický prvok. Na vlhké miesta sadte vlhkomilné rastliny (mäta, topinambury, zeler), na zatienené plochy môžete sadiť lesné druhy (ríbezle, egreše, medvedí cesnak, udatník lesný, cesnačku).

Zhrnutie jednoduchých rád pre prírodné záhrady:

- Sejte a vysádzajte aj medonosné rastliny.
- Na vhodnom mieste ponechajte staré drevo, v ktorom sa môžu rozmnožovať larvy chrobákov, hmyzu a pod.
- Po zrezaní stromov vyčleňte miesto, kde časť konárov prikladáme a vytvoríme kopy – chrastie. V ňom nájdete úkryt ježka, ale aj ďalšie druhy živočíchov.
- Niektoré zo starých stromov ponechajte alebo zachovajte aspoň peň a kusy dreva – v prírode staré stromy tiež nikto nerúbe, nerozrezáva, neštiepa... Mŕtvy strom slúži ako úkryt a potrava pre obrovské množstvo živočíchov. Ak máte tú možnosť, nechajte si ho na záhrade.
- Nevykoste úplne všetko, zachovajte kvitnúcu časť záhrady, trávnik a chodníky, ktoré budú slúžiť ako lákadlo pre hmyz.
- Ak ponecháte v záhrade niektoré rastliny na semeno, semenka poslúžia aj v zime ako prirodzená zásobáreň potravy pre vtáky.
- Nekoste trávu pred zimou. Ulahnutá tráva prikrýta snehom je vynikajúcim útočiskom pre hmyz, pavúky a iné druhy.
- Vybudujte si aspoň malé jazierko, ideálny pomer vodnej plochy a pozemku je 1 : 10.
- V každej prírodnej záhrade si nájdete miesto suchý kamenný múrik alebo aspoň kopa kamienka.
- Pri zbere ovocia nechajte trošku aj vtákom priamo na stromoch alebo spadnuté na zemi.